

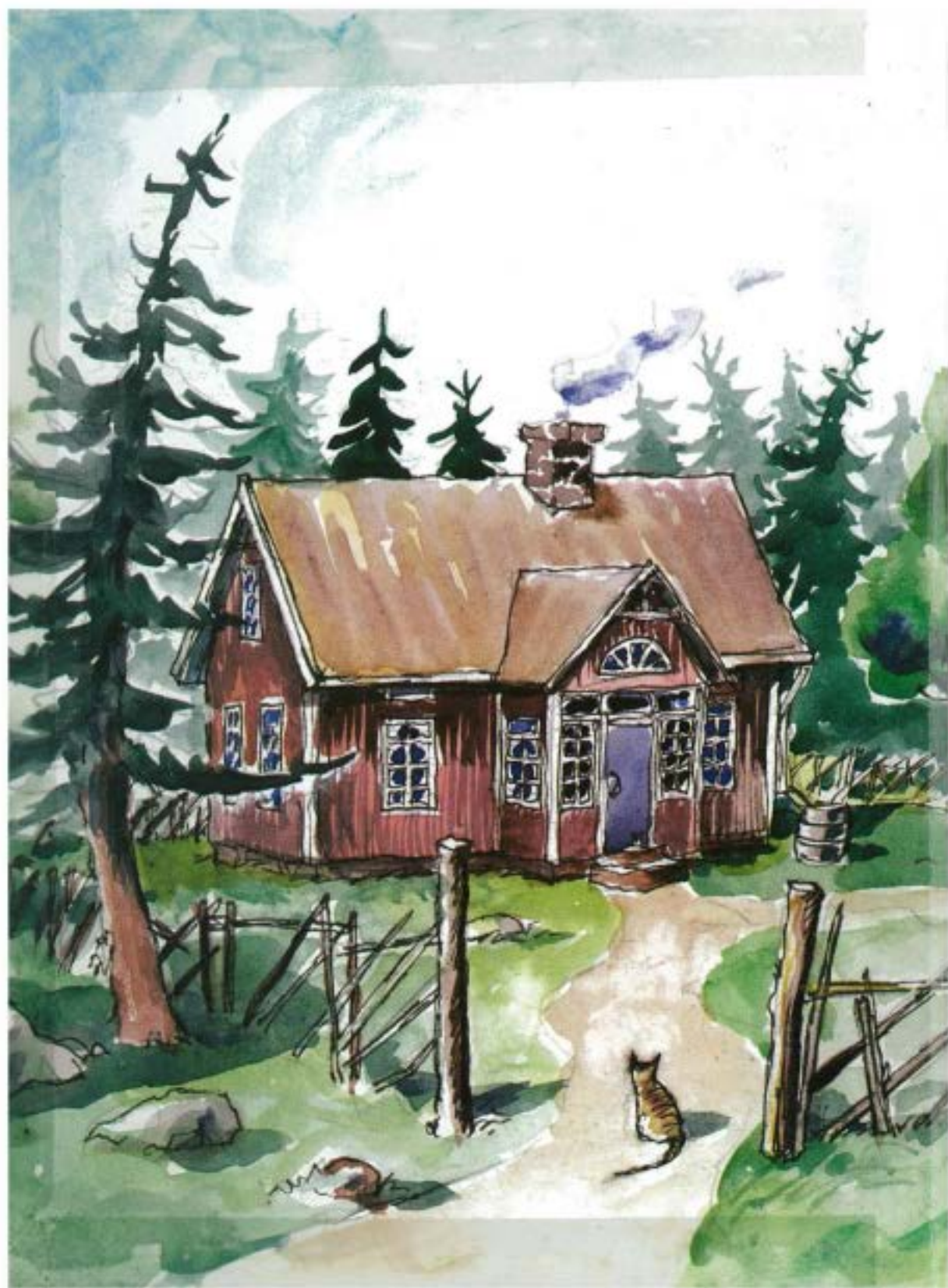
Knollan

En kosaga

JOEL PETTERSSON

JONAS
WILÉN
2001

Joel Pettersson

Knollan

En kosaga

Redigering: Ralf Svenblad

Teckningar: Jonas Wilén

bokförlaget abacus

Joel Pettersson: KNOLLAN. En kosaga
Redigering: Ralf Svenblad
Teckningar: Jonas Wilén
© Ralf Svenblad, Jonas Wilén & bokförlaget abacus 2001
Tryck: Mariehamns Tryckeri Ab 2001
ISBN 952-5064-18-2

1.

En kudde, en gånbe, en gånma och en katt

Det var en skogshagna som låg avsides från folk. I hagnan var det en stuga och ett fex lite från varandra. Stugan var rödmålager och hade vita knutar. Mitt oppå taket var det en korsten som röken plorrade ur rätt opp i luften tri gånger om dagen: morron, middag och kväll.

Somliga dagar kunde det plorra rök opp ur korstenen fyra, fem, sex gånger om dan. Det var då det kom grannklädda kärngar till stugan. Kärngar som hade lite nytt att berätta. Ibland hade dom mycki nytt, och då plorrade röken opp ur korstenen med en levandes gång. Det kokades kaffe inne i stugan.

Fexä – de va grått, med gult halmtak och svarter koltjärager londörr och laddörr. Inne i fexä var det en kudde. Hon hette Knollan, därför att hon hade hornen så trioligt kringvidna åt var sitt håll. Och hela koän hade förresten en knolloger skapna och ställning.

Inne i stugan var det en gånbe som jävast satt i gungstolin och rökte, stoppa sunderhackaga sötblommor i pipan med svarta pekfingerä och en gånma som satt vid spisin och gräja med en kaffepanna och en gryta. Men med kaffepannan gräja hon mäst.

Den va så ludro te rappel grom påssä när on koka övver, och te bli svart och soto ov eldin i öppna spisin. Men rener och blanker villa gämman ha kaffepannan, satt hon kunna spegel ansiktet i hånne. Och härri jämmer så toko gämman vart i ansiktet då hon spegla sej i buktiga pannan. Hon vart så himmelens bred i ansiktet, fyra fem gånger bredare än som vanligt. Hon såg så toko ut i kaffepannan satt hon börja gapskratta var gång hon fyllde vatten i pannan och såg ansiktet sitt i kopparplåtin.

Gåbbin hadde ett svart pekfinger, och de gick int tell änder om. Om å gåbbin sen sto och skrånba pekfingerä me viska och sand i tri vickor, så vart pekfingerä svart ändå, ja om han å koka pekfingerä i lut.

Svarta pekfingerä va jysom mefött på gåbbin, jo allt sen han va på tjugitredje åre och gifte sej. Då vart han så himmelens snål och noga och rädd om sej. Han köpt sej en ljusguler svarva-ger finpipa och börja plock in sötblommor och lägg hop me

tobackin, först bara lite. Så mer och mer. Bess me de va hadd gåbbin helt och hållet bara sötblommor i stora fina tobaksskrine sitt som va gjort ov bleckplot.

Nu va int skrine så fint. Men då de va nytt, då va de blankt och fint me en turk utritager på lockä, me röder tofsmössa på huvvä, och kvinnfolkskjolar på benen och en långer passlig pipa i mun.

Allti satt gåbbin och hålld om pipan me hon ena handen. Och allti satt han och klämde ner i pipan me ena pekfingrä, så att eldin sku hållas bra ve makt och så att de sku bli vili rök. Bess me de va, så var pekfingrä svart på undersidan, och bess som de va var det svart på övversidan me. Och bess me de va, såg gåbbin att de svarta int gick ov pekfingrä om han å tvetta ä hur.

+

Ja, borta på ovsides hägnan var det en stuga och ett fex lite från varann. Och det var en katt som för jämnan tuskade millan stugan och fexä och hålld rumpan rätt ut efter sej då han skena. Inne i stugan hoppa kattin opp i gåbbins kne och satt sedan der och gjord sej tell och skuffa huvvä sitt mot gåbbins skägge. Och de va väl millan gåbbin och kattin bara värre.

Men då gåbbin lessna på kattins krummelunsande så strök han svarta pekfingrä sitt, som lukta ov tobak, mitt övver nosin på kattin, satt kattin börja nysa och ramla hals övver huvvä ner från gåbbins kne medan han nös. Och kattin nyste på golve tag på tag, ruska på huvvä då nysningen gick övver och to sej med tassen övver näsan, der de satt en par små tårar och blänkte som kattin villa ha bort. Då skratta gåbbin satt gungstolin ruska

som han satt i – och knarra och braka i on där tappningen som int var vilit och stadiggt tillimmager.

Då gjorde sej gämman arg, liksom småträtte på gåbbin och tog kattin opp i famn. Gämman prata ve kattin. – Sku ja bara va som dej lilla kissegull så aldri, aldri en gång hoppa jag opp i an där tokduraks kne dännan. Han som bara e stygger mot dej och skrattar sen när han får tårarna tell rinna påddä.

Men då kväller kommer och gåbbin kryper i säng, håller opp teckä för gämman och värmer opp ruumä hannes, så tar gämman kattin i nackskynnä och hyvar ut in på backan satt kattin trillar flera slag runterikring.

Ibland när de ä kallt och ruskot väder ute vill kattin med våld och list lämn sej inne, kryper under sängen eller birångin för tell göm sej, eller också hoppar kattin i säng och kryper millan väggen och gåbbin. Ty gåbbin tycker synd om kattin och vill ha in inne illväders- och kallda nätter.

– Va? säger gämman. Ha kattin inne och skvarr stugan fuller på natten? Och va de luktar sen.

Och då kattin gömmer sej inne om kvällen så tager gämman tell sopskyffelin och eldgaffelin och skramlar ihop dom satt de skräller i hela stugan och skriker: – Schas, schas ut mä dä, din kattrackare! Då skenar kattin ut på dörr prisiss jyssom in sku va ovskjutin ur en kanon.

Gämman stänger dörren, släcker lampan och klyver i säng tell gåbbin, men kattin tuskar något missmodigt övver tell fexä och kryper in i londörren gynnom gluggin som gåbbin såga opp åt hönsen att krypa in och ut i, på den tiden som gåbbin och gämman hadde höns. Men dom ha sluta nu, ty rävin låg

der i knutarna för jämnan och rev hönsen i sä, satt gämman aldrig fick ett ägg, och vart arg och int völa skaff sej nyer avel mer ått rävin tell slusk i sä.

Kattin kryper in i londörren, slankar in i fexä och hoppar opp på båsalkin och sätter sej der å spinna och lura på stora råttan som ligger nere i båsä och tuggar och tuggar och smalar me tändren fast hon ingenting tar i munnen.

Kattin tror att kuddan Knollan e en råtta.

Jo, kattin trodde det fanns bara två sorters kräk skapaga i världen. Det var människor och råttor. För människorna skulle kattin kråma sej och göra sej slät och hal. Men på råttorna skulle han lura. Och om inte råttorna var alltför vådliga skulle han spanna dom och äta opp dom.

Och kattin trodde att både hästar och kor och grisar och höns och sparvar var råttor. Och på alla råttor lurade han och

med ögon måttade ut på ockin pless på halsin han sku kap till om det sku bära till å knafsa dom. Dom småa rättorna spände kattin, och på dom stora bara lura han.

Oppe på bäsalkin satt kattin och lura på kuddan Knollan, stora rättan som han trodde, hela nätterna igenom. Men om morgnarna blev det värst för kattin, då som gämman kom med lykta och ljus tell fexä och ett ämbar med gott varmt dricka i som gämman satt åt stora rättan i bäuse. Och gämman hålld ov stora rättan och klappa än och strök än tri gånger långs utåt hela ryggin. Och kattin vart så åvensjuk på stora rättan så han skulle spänt hænne bums och dödat hænne bara hon varit *lite* mindre. Kattin kunde inte tåla att någon ann skulle bliva klappa och krusager än som han.)

Kattin hålld på och sku spricka ov åvensjuka. Men bäst som han var som värst arger så satte sej gämman på en litin pall breve kuddan och hala ett ämbar smitaste fullt med godaste vit sirap. Då glömde kattin bort avundsjukan och ilskan sin och

började spinna. Så blev det tri underliga gnissande ljud i fexä: kattin som spann, mjölken som skvalade och kuddans tändren som vred sönder höje.

Kuddan stod med knolloga hornen stångade mot vägg och blundade med ögonen medan gämman mjölkade och tuggade på jäven hon fick mesamma som gämman kom åt fexä.

Då gämman gick in från fexä med mjölkämbaret i handen skena kattin framför och höll rumpan rätt efter sej och småskratta för sej själv. Han tänkte på koppen sin inne vid sofrån. Och nu skulle han få koppen smitaste full med god vit sirap. Kattin kallade kuddans mjölken till sirap. Så god höll han den.

Men när gämman skulle slå mjölk i kattkoppin var kattin så ogudaktigt stygger. Han räckt opp huvvä och knuffa huvvä mot stopä som gämman hade mjölken i och skulle hälla åt kattin ur. Men de gick int. Kattin buffade och spann och knuffade med huvvä sitt så att gämman bara hällde vils och tumla mjölken på golve. Då måsta gäbbin å ta fast kattin och håll i medan gämman slog i mjölken. Å gäbbin kunna int lätt va å retas, han måsta bara stryk me svarta tobaksfingrä tvärs över kattins nosen. Då vart de ett nysande igen och tårar på slutä.

Gämman vart arg på gäbbin som bara sku va stygger mot kattkräkä me ens. Gämman lyft katt och mjölkkopp inåt farstākammarin och lade hakan på, så att gäbbin sku släpp retas med kattin medan kattin åt.

2.

Amerikabrev och kospickulanter

Det var en hägna som låg lite avsides från folk, med en stuga och ett fex på. I fexä var det en kudda som drönade möuh, möuh, möuh. Det var mat och dricka hon tiggde om. Men inne i stugan satt gåbbin och gånman och skällde på Knollan som täcktes gå i sin nu redan och skulle bära först fyra månader härefter.

– De va ett as tell ko.

– Hon borda int få varken mat eller skötsel.

– Stryk borda hon få.

– Sku vi gör rätt sku vi slå de asä i huvvä.

– Och slakt an och sälj kotte så långt bort att vi sku släpp känn lukten ovä då det kokas och rustas.

Just i samma tag som gåbbin och gånman sätter inne i stugan och skäller på Knollan kommer Danelas Anna sträckandes. Hon kommer me brev. Gånman på med kaffepannan och gåbbin som an ilacka tell flo kovärä åv brevä och si vems underskrift där var.

– Jestandes. Breve va från sonin, Teodor som va i Amerika.

Breve va skrive på ljusrött papper med en granner ros påtryckin i övra hörne. De här måsta betyd någe särskilt.

Johodå. Teodor va gift. Han var så lyckliger och säller nu och önska att far och mor sku va lika lyckliga – ja, hela världen önska han lycka och glädje, men trodde dock att ingen, ingen mänska sku kunn känn sej så lyckli och säller som han.

Teodor va gift. Det var me en fin rik amerikanska. Han fick många tusen dollar med hånne. Nu sku han släpp tackel ner i gruvan för varivige da och knack löst kol me spett och hacka. Nu sku han bara få sätt hemma och krusas me hustrun. Och nu då Teodor satt hemma i sin stora lycka tänkte han på far och mor hur lessamt dom hadde som bodde avsides från folk och hur besvärligt dom hadde som hade en ko att krackla och pynga med. Far och mor vavvel gamla nu och sku väl hälst vill sätt inne i stugan och moj sej, men då hadde dom kodurak att springa ut till både bitti och sent.

Teodor rakt villa gråta i breve över far och mor som hadd koän att krackla med. Far och mor behövde frid och ro nu. Far och mor skulle bums sälja koän. Teodor skulle skicka hem ettusenfemhundra mark pängar åt far och mor att köpa sej mjölk och smör före.

Gåbbin satt i gungstolen och läste breve. Mor satt mitt emot på annan stol, med händren knäppta och darrande läppar. Oj oj, va pojkin Teodor va guller och snäller me ens. Danelas Anna satt liksom på sidan och räckte ut näsan så himmelens långt. Jo, Danelas Anna hadde haft litä väl me Teodor då han var hemma. Men Teodor var en fattilapp, hade Anna tyckt. Hon börja håll sej tell Snusgåls pojkin i ställe. Då for Teodor till Amerika i harmin och Snusgåls pojkin tog sej en riker bondflicka. Satt inte va de underligt om Danelas Anna satt och hängde

näsan nu när som det gått så himmelens väl för Teodor i Amerika.

Sen vadde så mycke i breve som gäbbin måsta schas över för Annas skull, som int hon trängde om att höra. Breve sluta med tusen miljoners sonliga hälsningar till far och mor i hemmet.

Därpå dracks kaffe kopp efter kopp. Därunder beslöts att Knollan skulle säljas. Danelas Anna skulle springa omkring i socknen och skaffa köpare.

Då Danelas Anna slabbat ov satte sej gåbbin att läsa breve på nytt, och gånman satt med hopknäppta händer framför. Och då läste gånbin opp allt som han schasa övver förrut för Danelas Annas skull. Nu vart breve tiä gånger längre. Dom fick vett så mycke om dom andra bysspojkar som va i Amerika på samma arbetsplass som Teodor. Både tokot och vilit fick dom vetta om bysspojkar. Men ingin ov dom andra hadde så bra ställt för sej som Teodor pojkin, som blitt gifter med en fin rik amerikansk^{ka}

Danelas Anna skena hop koköpare. Ja tiä, tolv kospickulanter kunna de kom och titt på Knollan varivige dag. Nu plorra rökin opp ur korsten med en levandes gång. Tjock vit rök, som riktigt packa sej ut ur korstenen. Mor hade bråttom med kaffekokningen, ty alla kospickulanter sku ha sej en vili kopp kaffe, jävast fick dom två.

Millanät sku gånman ut åt fexä me kospickulantren och titta på Knollan. Aldri ha Knollan blivi så mycki krusa och klappa som nu, och berömder. Oj oj, va gånman berömde Knollan. Knollan var den aldra bästaste ko som fandes i hela världen.

Kospickulanterna kände Knollan på jure och på mjölk-ådrorna, räkna ringarna på hornen för tell si hur många kalvar hon buri. Det var sju, och hon gick med hon åttonde. Och alla kospickulantren tyckte Knollan var en duktiger ko, och alla ville dom köpa henne.

Ja, aldri ha Knollan blivi så mycki berömder och krusa som nu. Hon var nära på ovsint, men öka opp sej ett helt kvatter bara för berömmets skull. Detta måsta gämman naturligtvis tala om för kospickulantren, och då fick Knollan mycket mera beröm än som förut.

Men kattin va så arg så att han kunna sprecka för berömmet som Knollan fick. Och då kospickulantren krusa Knollan på ryggin fräste kattin till där han satt oppå bäsbalkein och glodde på med ögonen.

– Å kattidurak folkarg, häpna kospickulantren.

– Nä nä, sa gämman, han e bara ovan ve främmande.

Men kospickulantren va haja för kattin som satt och fräste åt dom. Dom knuffa ner kattin från bäsbalkein och körd ut in i lonan, så dom sku få undersök Knollan i fred, så dom int sku få kattin klösandes och fräsandes i ryggin påssä.

Då gämman och kospickulantren gick tell fexä och titta på Knollan gick gåbbin lite bakefter. Men han stanna i lonan och satt sej oppå en par tri halmkärvar. Han villa int gå in i fexä me, de sku ha sitt så kärngaktot ut, tyckte han.

När kospickulantren körde kattin ut ur fexä, kom kattin lomandes tell gåbbin som satt oppå halmkärvarna. Då tog gåbbin kattin opp i famnin tessä, klämde kattin, hålld ov in och prata ve in.

– Du ä an allra duktigaste kissa som finns i hela, hela världen. Ingin, ingin kissa e så snäller och så guller och så dukti som du. Inne i fexä står dom och berömmar Knollan kuddan. Men va e Knollan kuddan mot dej, lilla kissägull. Dej, lilla kissägull, sku vi int sälj bort för hela världens pängar häller.

Och kattin blir så rörd utåv klämningarna och berömme han får utåv gåbbin så att han närapå får tårar i ögona. Kattin sletar sej mot gåbbins skäggä, och gåbbin skuffar sitt huvvä likadant mot kattins. Sen sätter kattin och gåbbin ute i fexlonan, slätar sej och skuffar huvvänen mot varann, medan mor och kospickulantren ä inne i fexä och berömmar Knollan.

Och de e int gott å veta ockin som kände sej lyckligare: gåbbin, kattin eller Knollan.

3.

Viliga människor och fröjdedagar

Hela nättren låg gåbbin och gämman och prata hit och dit, ått vem dom sku sälj Knollan. Ty gåbbin och gämman villa ha Knollan på ett vilit ställe, där hon sku få mat och dricka, tillräckligt ov skötsel och omplockning så hon sku trivas.

– Om dom nu sku sälj Knollan åt Back-Mickelas Lovisa?

Vart i härrans namn sku de bära. Back-Mickelas Lovisa var nog danner me kräk, men var sku hon ta mat åt Knollan, Lovisa som tiggde smulorna hon själv skulle äta.

– Om dom nu sku sälj Knollan åt Lundströmars?

Vart sku de bära. Lundströmars gåbbin och kärngen som trätte och sloddes ov svartsjuka me ens. Int kunna Knollan få kom ått ett tocke ofridens hus.

– Om dom nu sku sälj Knollan åt Neddergårds bonn?

– Ja, vaffer int?

Men vart sku de bära. Neddergårds värdinnan var ju åningslöser med maten åt arbessfolkä – med kräken var hon väl likadan.

– Om dom nu sku sälj Knollan åt Östergåls bonn?

Vart sku de bära. Östergåls bonn som var så girri och snål och aldri fick no ov varken arbessfolk eller kryttur.

– Nå, men ått Hansasin, då?

Hansas folkä som va så himmelens lata, och int vräkt sej opp ur sängarna förrän klockan sju åtta om morgnarna. Int kunna dom lätt Knollan kom ått ett tockä fex, der hon sku få stå utan mat och dricka långt ut på dagarna, Knollan som var van att gåbbin och gämman sku kom ut till hånne klockan fem på morgnana.

Gåbbin och gämman funderade hit och dit, men det var inte nå ställe dom kunde släppa Knollan sin till. Och gåbbin och gämman vart riktigt olyckliga att de int fannes nån vili mänska som dom kunde sälja Knollan åt, nu när som dom sku få pängar från Teodor i Amerika att köpa sej mjölk och smör för, nu som goddagarna och himmelriket skulle börja.

Bara de ha funtes nån vili mänska att sälja Knollan åt.

Men bäst som gåbbin och gämman sätter och vändar sej som mäst kommer Snusgåls värdinnan och spickulärer på Knollan. Snusgåls som var största hemmandet i socknen, hade största

stenfexä oppsetta och djupaste pissbrunn nerbåra i bärge. Snusgåls hade kor som va stinna som simpör och hästar feta som schälar. Jo, ve Snusgåls skulle nog Knollan få ät sej feter och trinder. Ve Snusgåls skulle nog Knollan få skötsel och omplock. Snusgåls värdinnan fick Knollan för femhundra mark. Pengarna hyva Snusgåls mor på borde mesamma.

Dan efter ledde gåbbin och gämman Knollan opp tell Snusgåls. Men i Snusgåls fexä var kobåsänen nummerärta och korna hade namn efter numrorna. Det hördes lustigt när Snusgåls pigan gick ute i mulbete och locka på korna. – Kom kuddan Ettan! Kom kuddan Tvåan! Kom kuddan Åttan! Kom kuddan Älvan! Knollan blev ställd i det trettonde båset och fick heta Trätton med det samma.

– De va inga bra att Knollan kom i de trättonde båse, sa gämman på vägen hem.

– Nå, hur så då?

– Jo, som trätton e hålle för ett olyckstal.

– Pjolder och skrock, sade gåbbin och skaka föraktfullt på toma kolångbande som han fick taga messä hem igen. Nu ska ju latmans- och fröjdedagarna börja.

Posten efter kom pängarna från Teodor. Det var som sagt

ettusenfemhundra. Jestandes va smör- och mjölkpängar. Därtill lade dom kopängarna. Då blev det tvåtusen. Skulle dom därtill sälja kofodret dom pettlat in under sommaren och hade i ladan kunna dom få många hundra mark till. Men kofodret sku dom spara till våren när som det blev all dyrast.

*

Latmans- och fröjdedagarna kom. Det var underligt första vickan som Knollan var borta. Då fick gåbbin och gämman va inne i stugan från morron till kväll, kok sej kaffe och röka. Dom bara gick omkring i stugan, krusa sej mot varandra och skratta. – Nu har vi Knollan borta. Ja-a, nu har vi Knollan borta tack och lov, och släpper stackel ov ut åt fexä bitti och sent.

Då kvällen kom to gåbbin kannan i nävan och slanka opp till byss efter mjölk. Jestandes så bekvämt det var. Nu skulle

dom väl släppa svälta på mjölk då koän stod i sin, nu som dom hadd silverko som mjölka. Och gåbbin och gämman riktigt tyckte synd om alla paldroga människor som iddas pettla me kor. Dom sku göra som dom gjort bara, sälj bort korna och köpa sej mjölk och smör. De gick med mindre besvär och var vigolantare.

Förr medan gåbbin och gämman hade Knollan slapp dom aldri i körka bägge på en och samma söndag. Allti måsta ju en ov dom va hemma och sköt om Knollan. Men nu så kom dom ledandes bägge två oppåt körgålin och log och såg så himmelens lyckliga ut. Dom gick sida i sida, leddes och nickade och hälsade till höger och vänster. Gåbbin hälsade på kararna och gämman på kvinnfolken.

På körkbackan kom det kvinnor fram till gämman och tyckte hon såg så lyckliger ut.

– Jo, si vi ha sålt bort Knollan nu.

– Gämman var liksom tie år yngre, tyckte kvinnfolken.

– Jo, si vi ha sålt bort Knollan nu.

– Och nu kommer ni bägge tagandes i körka varivige sönda?

– Ja, nu när vi e åv med Knollan kan vi va borta från stugan så mycki vi vill.

Ve tionboden hadde kararna en lång diskussion. Det hade kommit order från höga senatin att varje socken sku skick ett ombud in till Huvvestan, så skulle varje socken få flere tusentals mark tell skänks. Detta var brännvinsskattin som höga senatin delade ut åt allmogin därför att allmogin var duktig att supa. Nu sku kararna gärna ha den där brännvinsskattin hem till socknen, men ingen ov kararna villa fara efter den. Dom

hade så levandes bråttom allihop och villa med våld kör ut varann. Och kararna håll på å komd i hop sej å träta om sundas-morronin ve tionboden. Men då gåbbin kommer till tionboden och får vetta va de diskuteras om, bjuder gåbbin mesamma ut sej. Han ska fara efter brännvinsskattin, han.

Och alla kararna klappar gåbbin på axlarna och skakar hand och knuffar honom. Jo jo, den e karl den, som int sir på sin egin tid då det gäller hela socknens de bästa.

– Jo, när som vi nu ha sälji bort Knollan så har jag tid att fara tell Huvvestan fast efter tiä brännvinsskatter.

4.

Dålig mjölk och långa dagar

Om vardagarna kunde gämman vara oppe i byn och prata från mörker till mörker. Hon hade ju Knollan borta och var fri från hemmet. På kvällarna då dom andra bysskärngarna satt inne på sina hagar och laggålar och mjölka korna stod gämman utanföre lutad mot gärdesgården och pratade skräp och hade roligt. Mjolkflaskan hade hon i handen. Hon gick efter mjölken själv nu, under tiden medan gåbbin va borta till Huvvestan efter brännvinsskatten.

Det var så innerligt bra med det där mjölkköandet först i början. Men sen blev det sämre.

Det var en kväll som gämman kom efter mjölken senare än som vanligt, och värdinnan som trott gämman skulle sidera mjölken den kvällen hade bett pigorna hissa mjölkkunkan ner i brunn. Men då gämman kom vart värdinnan murro och tyckte gämman kunna passa tiden, hon som ingenting hade att göra, bara gick omkring i byn, pratade skit och drog benen.

Det stack till i gämman. När hon kom hem med mjölken smakade den illa, tyckte hon. – Du paldrar, svara gåbbin, mjölken smakar goder. Men då gämman talade om vad värdinnan sagt om att gå i byn, prat skit och dra benen, tyckt far med att

mjölken smakade illa. Han spottade ut den bäst som det var och sa att den växte i munnen och int gick att svälja ner.

Så fick kattin mjölken, alltihop. Men då gämman talade om för kattin vad bondvärdinnan sagt om att gå i byn, prat skit och dra benen, började kattin hicka och hosta över mjölk-koppin.

– Åh, nu börjar kattoke spy, ropade gämman, slog opp dörren och schasade åt kattin som hickade och hostade medan han sprang.

Nästa kväll tänkte gämman hon skulle passa tiden, och kom flera timmar före mjölkdays opp till bondgården. En litin stund satt gämman inne på stuvvobänkin, så började värdinnan klanka och skälla på lata människor som inga iddes göra, bara ligg i vegin för andra.

Då tänkte gämman börja gråta men hållde sej. När värdinnan argt frågade hur många litter gämman skulle ha, svarade gämman ett, nej ett halvt. Hon sku int ha tagi en droppa om hon täcktes.

Men då snäste värdinnan till att halva littrar skulle hon aldrig i livet ställa sej till å mäta.

– Nå, jag tar ett littär då, svarade gämman och darrade på rösten.

Därpå gick gämman hem. Men det var fasligt va det där ena mjölkklittret var tungt. Hon kånkade och bar, svettades och bytte hand. Då hon kom hem i stugan, ställde kannan på bordet och tog av locket, tyckte hon att mjölken luktade illa.

– Du paldrar, sa gåbbin och stack näsan sin övver kannan. Mjölken luktar som hon ska lukta.

Men då gämman talade om vad värdinnan skällt över lata människor som låg i vägen och hindrade andra, började gåbbin

hålla sej med bägge nävar om näsan och skrika.

– För ut mjölken, för ut mjölken, hon luktar ju rutti luder!

Nu fick kattin hela mjölken igen. Men då gämman talade om för kattin vad värdinnan skällt om lata människor som låg i vägen och hindrade andra, började kattin nysa, och nös och nös långt värre än som gåbbin skulle stryki svarta tobaksfingrä över näsan hanses.

Då hyvade gämman mjölken ut på backan och gjorde opp ting i en annan bondgård.

Nå, derifrån fick gåbbin och gämman viliger mjölk, först i början. Men då värdinnan upprepade gång efter gång att hon gav mjölken och att hon måste giva mjölk fast dom hade lite, stack det till i gämman igen. Hon betalade ju mjölken med hederligt pris och äkta pängar. Varför skulle då värdinnan tala om att hon gav? Bäst som det var började mjölken smaka och lukta illa från den gården med. Då var det att göra opp mjölktinget i en annan gård.

Där gick det likadant. Efter några dagar började mjölken bliva tokig igen. Gåbbin och gämman for med sitt mjölkting övver alla gårdar i byn. Till slut hörde dom opp att köpa mjölk. Den var lika dålig från alla ställen.

*

Det blev sent på hösten. Det skvalade och rägnade nätter och dar. Vägar och stigar låg och simmade i vatten och slask. Ingen mänska brydde sej om att väda bort till hägnan genom klotten. Och gåbbin och gämman fann det alltför bedrövligt att klotta sej opp till byn.

Dom vart sättandes inne i stugan från morron till kväll. Jestus vad dagarna blev långa. Dom tänkte aldrig taga slut. Först i början talade gåbbin och gämman om ungdomin sin och genomgick hela live sitt. Men bess som de va så vart dom leda vid det. Va sku dom sen taga sej till? Sätt i varsin knut och tiga? Om dom haft någe att taga sej till ändå.

Jo, gåbbin hittade på. På väggen hade dom tjugitri almenackor satt opphängda på en spik. Det var almenackor tjugitri sista åren som almenackor ha funtes, och gåbbin började läsa alla nyttiga stycken som fannes bak i almenackorna. Han läste om Kalkens användning i jordbruket, om Skogsskövling, om Ladugårdens ekonomiska nytta och om Medicinörterts tillvaratagande.

Nå, första dagarna gick det ju för sej att läsa och höra på det

där. Men så bess me de va sade gämman ifrån. Hon ville icke längre höra det där. Gåbbin var lika led på det han med, började bläddra fram i almenackorna och läste om det Ryska kejsrerliga husets namn och högtidsdagar. Men gämman tyckte att alla dessa Alexanderovischt och Nikolajevists och Sebrapoff lät så förargliga så hon bad gåbbin hålla mun med dom. Gåbbin var lika led och började läsa opp alla namnsdagar från Abel och Set på första januari till David och Sylvester på sista december. Sedan skulle gåbbin och gämman tycka vilka namn som var vackrare. Dom tyckte på Johannes och Simon och Signe och Edla. Men Teodor var det all vackraste namnet, ty Teodor hette ju pojken deras.

Men bess me de va vart gämman så hällkotes led på namnen i almenackan så hon spottade åt den. Gåbbin vart lika led. Men

vad skulle dom sen fördriva tiden med? Ja, vad? Vad? Dagarna blev så oförbarmeligt långa. Dom villa aldrig taga slut.

Gåbbin satt och titta på timvisarin för att si huru mycki den led. Han satt långa törner och titta, och timvisarin rördes int en fleck. Då vart gåbbin förskräcker och trodde att tidin fastnat fast och inte rullade undan vidare.

Och gämman gav akt på solskenet i fönstret. Då skuggan av mittiposten skulle komma rätt över stoppgarnsnystandet som låg på bordet skulle hon gå och sätta på kaffepannan. Hon väntade och väntade, men aldrig kom skuggan över stoppgarnsnystandet. Hon stoppade långa stunder och tänkte: När jag nästa gång tittar opp e nog skuggan övver stoppgarnsnystandet och jag har lov att gå å sätta på kaffepannan.

Nå, gämman tittade opp. Int ett smål hade skuggan kommit närmare stoppgarnsnystandet. Då blev gämman förskräckt, tittade ut på solen och frågade gåbbin om han trodde att solen rördes mera. Jo, detta hade gåbbin just settat och funderat på, och han trodde att solen stod stilla.

Varevige dag blev för gåbbin och gämman så långer som hela deras liv, ja längre. Varje morron dom kom opp ur sängen så bar det till att ågas huru dom skulle få slut på dagen. Och då kvällen kom var det till att gruva sej för kommande dag.

5.

Kattfälor. Nytt om Knollan

Bess som de va försvann kattin. Då fick gåbbin och gämman några dagars göra med att leta. Dom gick ikring stuga och fex och lockade på kattin. Dom gick runterikring hela hägnan och in i skogen däromkring och lockade. Men kattin var försvunder.

Han ha säkert lagt ov tell byssens efter frassar, menade gåbbin.

Men gämman sade att detta var lögn. Kattorna gick aldrig bort på friarbestyr, dom bara satt hemma och jamade. Det var frassarna som skenade gål millan.

Gåbbin undrade på huru mor var så säker på den här saken.

Jo, gämman visste det ju på sej själv då hon var ung och gåbbin kom tell henne och fria.

Då vart gåbbin röd i ögona och arger. Gämman täcktes väl aldri påstå att han kommit till henne som en frassä?

– Nä, nä, int mena ja de, men det ligger jyssom i hela naturin att honan ska setta hemma och hanin ska löpa efter henne.

Men bara vintrin och snön kom skulle nog kattdurak komma hemtagandes, menade gämman.

Nå, vintrin kom. En morron var det snö ända opp till gren då gåbbin kom ut me nattkälde.

– I dag kommer väl kattin hem.

Hela dan satt gåbbin och gämman och vänta på kattin.

– Fårsi när han skrapar på dörren. Ja, fårsi.

Int kom kattin hem den dagen.

– Nå, vänta då bara vintrin sätter tell om inte kattoke ska va tvungin tell let sej hem.

En morron då gåbbin och gämman vaknade var det vinter så det knäppte i knutarna och is var det på fönstren så att gåbbin måsta sätt tungan mot fönstre och smält hål på isin så han sku få sej ett litet titthål att si ut på världen igenom. Där ute höll skaran gå. Och snön brakade under föttren satt de gjorde ont i kroppen och skar ända oppåt huvvä varivige steg man gick.

– I dag ska du få si att kattin kommer hem likaväl, sade gåbbin och gämman till varandra.

Dom eldade en redi brasa oppe i spishörnet hela dan så att kattin sku få värm opp sej då han kom hem ställdrussin. Och om nattin sku han få ligga inne, lovade gämman, om han å skulle skvarra ur sej hur.

– Nu skrapar det på dörren.

Gåbbin och gämman kampades för att öppna. Men int var där någon katt.

– Åhå. Det var bara vintrin som fräste i knutarna.

Innan kvällen kom hade gåbbin och gämman öppnat minst femti gånger för kattin. Men då kvällen kom kröp gåbbin och gämman i säng med den fasta tron att aldrig, aldrig i livet mer skulle dom få si älskade lilla kattkräkä sitt.

Dagen efter kom gåbbin in med andan i halsin. Nu hade han sitt kattfälor i snön utanför londörren. Gåbbin och gämman stula ut på dörr, stockades i farstudörren och närapå hållde på fastna fast. Jo, mycke riktigt, ute ve londörren va de kattfälor. Dom kom ut ifrån dörrgluggin, gick opp mot stugan en bit och la ov tillbaka in i dörrgluggin igen.

- Nu ska du få si, gåbbe, att kattoke sätter på båsalkin och spinner och lurar på Knollan.

Mycket riktigt. På båsbalkin satt kattin, spann och lurade ner i båset där Knollan brukar ligga. Men härri jämmer så kattin såg ut. Som ett benrangel. Ställder och frussin. Gåmman tog kattin i famn men skycka in genast ifrån sej ätt gåbbin. Hon kunna int håll i in. Han var så mager och det kändes så obehagligt då kattbenen petade ut så där vassa genom skinnet.

Gåbbin tog kattin och stoppade honom in under skinnpälsin. Därpå vart gåbbin och gämman ståandes framför Knollans båse. Det kändes så underligt i bröstet på dom bägge. Det kändes som att stå brevede en grav där en kär vän skulle jordas. Gåbbin och gämman kände hur gråten krävlade sej oppåt halsarna deras. I båsen, i halmen, var det en grop ännu som blivit av Knollan där hon legat. Och drickespytsin var halv med dricka som nu var frusse till is.

Usch, vad kallt det var i fexä. Så ödsligt det kändes. Gåbbin och gämman stängde hastigt till dörren och gick opp mot stugan.

– No ha vi kunna havvi Knollan ändå.

– Ja, int ha hon kosta oss så värst med arbete häller.

– Ja. Och så havvi haft egen goder mjölk nu att dricka och kok vällingar av.

– Ja. Och vem vet huru Knollan blir skötter oppe ve Snusgåls.

– Ja, de e ingen som vet.

Nu lät gåbbin och gämman tårarna rinna. Det var ju mörker närapå så att de int syndes och så att dom slapp skämmas.

Inne i stugan satt de en främmande mänska. Karl eller kvinnfolk kunna int gämman si. Hon sprakar eld på en tändsticka och lyser främmandemänskan i synen förrän hon hälsar.

– Å härri jättande, ädde Danelas Anna. Nå gu afton.

– Gu afton.

– Och välkommin. De e länge sen de syntes en främmande mänska her på hägnan.

Jo, Danelas Anna var kommen för att tala om nytt.

– Nå, va nu då?

– Jo, Snusgåls ha sålt koän som dom köpte ov gåbbin och gämman.

– Knollan?

– Jo, just.

– Ätt vem då?

– Ätt Andelsslakteri. Om morron bitti ska Knollan ledas dit och klobbas i huvvä.

Då blir gåbbin och gämman så underligt tysta. Dom signar ner på var sin stol och säger int olä medan Danelas Anna är där.

Danelas Anna talar om att Snusgåls tyckte illa om Knollan från första början. Hon var så ilack och gav int ner mjölken. Och Knollan skämde bort fetthalten för alla dom andra kornas mjölk. Och Snusgåls hade till och med varit och skällt ner Danelas Anna som bjudit ut koän ätt dom. Och i morron bitti skulle koän slåas i huvvä på Andelsslakterie.

– Hur mycki ha dom fått förrän? viskar gåbbin.

– Erthundrafemti mark. Dom gav femhundra. Det blev trihundrafemti marks förlust. Men Snusgåls ä nöjda tell betala bara dom blir äv me koskrabban. Så leda äddom på Knollan eran.

Därpå hoppar Anna in på roligare nyheter, pratar och skratrar och besvarar sej själv. När hon sladdrat käkleden trötter ber hon adjö och går sin väg. Men gåbbin och gämman hade int sagt olä sedan Anna talat om att Knollan sku slaktas. Och gåbbin hade till och med glömt kattin, den hade han inklämd innanför skinnpälsen ännu.

Gåbbin och gämman sätter tysta en lång, lång stund. Till slut börjar gämman så där stilla och försiktigt, som kände hon

sej för på nattgammal is:

– Jag tycker, jag tycker – att vi kunna köp Knollan tellbakas.

– Ja, de tycker jag me, svara gåbbin, och rösten hanses sjöng och dundra av värme.

Då mesamma va de avgjort att dom skulle köpa Knollan tillbaka, och dom kände sej så lyckliga och glada. Gämman hyvar mesamma kaffepannan på eldin och gåbbin kommer ihåg kattin, halar fram in från pälsin och krusar in.

6.

Natt ve Snusgåls

Gäbbin och gämman har så mycke att prata om den kvällen. Hela gamla live från förr i världen ha kommi tillbaka över dom. Och dom undrar sinsemellan på huru dom kunde vara så to-kiga och lämna Knollan ifrån sej. Men bess me de kommer gämman på att de vankar jänk sej tidigt opp ur sängen morro-nen därpå om dom ska hinn opp tell Snusgåls innan Knollan blir ledin tell Andelsslakteriet och klobbager i huvvä.

Mesamma börjar dom svettas över hur dom ska vakna i tid om morronin bitti. Kanske dom inte alls ska våga somna. Då hittar dom på att sova var sina törner. Men inte blir det att sova för det. Tänk nu om gämman somnar ov nu medan jag sover, tänkte gåbbin. Så försover vi oss i morron bitti och Knollan blir klobbager i huvvä. Likadant tänkte gämman. Sedan låg dom vakna bäggi två och lystade på klockan.

Det var förfärligt vad timmarna blev långa. Kanske klockan stannat av? Gämman sprakade eld på en sticka. No gick klockan no, men dom va osäkra ändå på klockan. Och vem vetta ändå huru tidigt Snusgåls ämnade leda kon till slakteriet. Snusgåls va morronvakna. Kanske dom ledit ov med Knollan kuddan ränn.

Klockan var halv ett på natten då gåbbin och gämman sade detta. Då mesamma sträckte dom opp ur sängen, kastade kläderna löst på sej och luffade opp till byss. På vägen knappade dom fast sina knäppen och hakar. Dom blev lite triroligt påklädda den dagen. Dom hade sina tröjknappar i oriktiga hål, och byxknappen hade far hopknappad med kalsongren så att ena byxgaveln hängde och slog.

Jestus va dom luffade opp till byss. Svetten rann och andedräkten heschade. Nere vid byssens vinterbrunn måsta dom stanna och dra andan lite.

Hela byn sov. Alla fönster var mörka. Men detta lade inte gåbbin och gämman märke till.

- Nu vet jag vaffer Knollan kom i trättonde bäsä, sa gämman.
- Nå, vaffere då?
- Jo, däffere att hon sku bli klobbager i huvvä.

Då ger dom sej till att sträcka igen. Kommer med en rasande fart in på Snusgålgården, börjar fäkta och dunka på lillstuddörrarna. Inga mänskor svarar där inne. Då hamrar gäbbin och gämman på fönster efter fönster allt vad glasena tål. Intet ljud inifrån. Gäbbin och gämman kan inte begripa.

– Ha Snusgåls folkä dött? Eller är dom ute i fex och stall?

Gåbbin och gämman tell fexä. Fexdörren e lest. Till stalle. Stallsdörren likadant. Då springer dom till lillstugan och börjar slamra och dunka än värre. Snusgåls hundin blir väckt utav slamret och börjar vovva inne i farstukvisten så att fönstren skallrar. Då mesamma begriper gåbbin och gämman.

– De äjju vinter och Snusgåls folkä ligger oppe i storstugan. De äjju natt ännu och folkä ligger och sover.

Då gåbbin och gämman begriper detta känner dom sej ofantligt glada. Knollan är på live ännu då och står i fexä. Gåbbin och gämman som skåt tell fexä. Dom ropar kuddan Knollan på fexfönstre.

Men i fexä är det tyst. Det är bara andedräkten från en fjorton femton kor som åsar tungt därinne. Gåbbin och gämman lockar på kuddan Knollan igen. Då mesamma skramlar det till i ett långband. Dom hör ett kräk som springer opp i båset och ruskar på sej. Så kommer det inifrån fexä ett långt, långt utdraget rop. Det är Knollan som ropar möuh.

Då gåbbin och gämman hör kuddan sin dröna är dom nära att dö av glädje. Dom knackar på fönstret åt Knollan och talar vänligt till henne och ger henne tusenmiljoners vackra smeknamn. Och Knollan då? Hon skriker och ropar möuh, möuh, ibland grovt, ibland fint, ibland brett och ibland smalt. Hon hoppar och dansar i båset. Och utanföre knapprar gåbbin och

gämman på fönstret. Dom knapprar på dörren. Kanske inte dörren är lest? Jo, no är den lest. Men kanske den går att få opp. Först ränner gåbbin fingrä in i nyckelhålet. Det knakar. Då letar han sej en fårrispinna ur snön och råddar i nyckelhålet med den.

Men inne i fexä står kuddan Knollan och drönar möuh och berättar om hela live sitt oppe vid Snusgåls. Och gämman ligger med örat mot fexfönstret. Det är ett litet hål i rutan som okynniga pojkar skjutit med pappersknallhattspistol. Och genom det lilla hålet hör gämman kuddan Knollans hela bittra Snusgålsupplevelse. Och gämman förstod vad kuddan Knollan sade, ja, varivi ett endaste ord.

7.

Knollans historia

Kuddan Knollan blev ställd i trettonde bäset. Men inte hade hon för den skull behövt bliva i hacken och såld till Andels-slakteriet. Nej, men kuddan Knollan blev okontant med pigan första kvällen mesamma vid mjölkningen. Sen var Knollan såld.

Si pigan hade fasligt bråttom med mjölkningen den kvällen, ty hon hade bruggommin sin, som var ryssoldat, stod och vän-

tade på sej vid Östergåls traggälshörne. Hon hade fasligt brått med mjölkningen den kvällen. Då hon kommer till Knollan kastar hon skinnfälden under Knollan, sätter ämbaret under jure och börjar töga och hala i spännarna.

Det här tvära sättet hade Knollan aldrig sitt förut. Hon var van att bli klappad och krusad först, därpå dragen tri gånger med flata handen utåt ryggen, sen gav hon snällt ner mjölken. Men då pigan kommer burdus och smaskar sej bredvid henne och börjar hala och töga utan att tala ett ord till henne, blir Knollan arg och sparkar till pigan så att det sjunger i pigans smalbene och mjölkstävän trillar långt utåt fexflon.

Pigan springer opp, tjutande av smärta. Hoppas på ett ben omkring på fexflon och håller det påsparkade benet med bägge händer. Därefter sliter hon sej en lång, lång spola ur kalvkättan och rappar på Knollan med stråk oppå stråk. Sedan sätter hon sej till för att mjölka. Och detta trodde pigan att hon skulle få? Nej tack. Knollan skenar opp och ner i båset och sparkar rätt ut med bakbenen bara pigan kommer så när.

Pigan försöker tala vilit vid Knollan.

– Sissåja kuddan lilla, int ska vi va arga, vi ska va glada. Int ska vi va ovänner, kuddan lilla, vi ska va vänner och förlåt varandra igen, så kommer vi till Gud när vi dör.

Då mesamma blir Knollan lite lugnare och hade närapå tänkt låta pigan mjölka sej.

Men bäst som pigan talar vänligt till Knollan så kommer hon ihåg ryssoldatin sin som hon hade stod och väntade på sej vid Östergårds trädgårdshörne. Tänk nu om soldaten lessnat vänta, nu när jag fått retas så länge med den här förbannade torparkoän. Tänk om soldatin blitt lessin och gått hem till cintralin. Tänk om soldatin gör slut. Då pigan tänkte detta kom ilskan över henne på riktigt allvar. Hon började rappa på Knollan igen med spolan från kalvkättan.

Sedan den stunden förblev Knollan och pigan dom värsta ovänner och pigan ställde så till att Knollan kom i hack för husbond och mattmor. Knollan skulle ha kommit på slaktbänk om inte gåbbin och gämman kommit emellan.

*

I Snusgåls fex hölls stränger kommando. Där fick aldrig skrikas åt krytturen eller talas ovänligt till dom om dom å var huru

leda vid mjölkningen eller stygga annars. Men pigan hadde ett hastigt humör. Det var svårt för henne att hålla ilskan inne då krytturen retades. Men hon måsta bara behärska sej, ty husbond eller mattmor var inne i fexä jämt. Men då pigan kom till Knollan slapp det lös.

– Den där nittonförbannade torparkoän tar ju live ov folk, började hon. Hon slåss. Hon sparkas. Hon tumlar ikull mjölken. Hon häver i sej maten för andra krytturen och mjölkar minst.

Pigan bröt sej spolar ur kalvkättan och rappade på Knollan med. Och husbond och mattmor lät pigan slå Knollan, ibland hjälpte dom henne till och med. Ty den där torparkoän dom lagt sej till med var ingen ko alls, men en sugga.

Pigans ryssoldat låg och vakta tillifoncentralin, att ingen mänska sku få tal illa om ryska kejsarin eller tala sinsemellan om hur rysligt mycke ryssin tappa i kriget. Men ryssoldatin fick bara lite salt och lebuskabro till mat ifrån ryska kronan. Och pigan som tyckte att salt och lebuskabro inte var någon mat att hålla opp sjangsarhumör med, hissade opp mjölk-kunkorna ur brunn och stal bort lite mjölk åt soldatin. Men när som gräddan vanligtvis flyter oppå, och när som pigan vanligtvis tömde mjölk ur kunkan utan att vispa eller rådd i kring den, fick Snusgäls tri fyra grader nersetta i fetthaltin på mjölken i mejjeri.

Husbond börja svärja tell pigan hur de kom tell. Han förde ju bok på allt som korna åt och allt som korna sket. Han visste prisiss huru hög fetthalt mjölken borde ha.

Pigan skyldade på Knollan.

Lite efter började mjölmängden gå neråt. Husbond, som förde bok på allt, svor åt pigan hur det kom till. Jo, det var Knollans fel. Men då mjölmängden gick ner med 30 liter i veckan och fetthalten föll med åtta grader påstod husbond att det vore rena omöjligheten att *en enda* ko kunde vara skuld till allt detta. Då husbond sade detta såg han på pigan med tocka fula ögon att pigan ryste. Men pigan försvarade sej tappert. Jo, Knollan hov i sej maten för dom andra. Pigan brukade stå framför Knollan med en stor käpp medan krytturen åt, men Knollan hov i sej allt ändå.

Sedan började det försvinna ägg ur lådorna, och ibland blev tackorna klippta. Alltsammans hade Knollan gjort. Husbond

började tro att djävulen själv kommit in i fexä med den där torparkoän.

Husbond gick till fexä och bankade opp Knollan med en storer långer slidja. Nu vågade inte Knollan spark emot. Hon kröp ihop sej oppi bäset och darrande försökte krypa undan slagen som föll så det blev streck i skinnet där slidjan snärde i.

Men oppe på cintralin var det en ryssoldat som blev stinner, rödbruso och fet. Och ryssoldatin tyckte det var mycke kara-schå att älska på en bondpiga.

Men då det började försvinna pängar ur birången och smör och socker ur skåpet och då husbond varje morron i stallsladan fann en lega liksom den efter folk gick det för långt. Då skulle Knollan säljas till Andelsslakteriet. Ja, om också Snusgålsbonn skulle bliva tvungen å betala till, så skulle han göra sej av med koän.

Knollan hade det svårt, icke bara för pigans och dom många rackarstreckens skull. Hon hade det svårt från första minuten hon kom in i fexä. Där var det så många kor. Alla tittade på henne och undrade vad det där var för en. Det gick så underligt till i Snusgålska fexä, tyckte Knollan. Alla korna skulle äta av samma bord. Den som var välkast att riva mat i sej, den var välkast. Men Knollan som varit ensam ko i alla sina dar förut, kunde icke alls med detta rivande och slitande. Hon ville tugga på höet långsamt och makligt. Hon ville skaka opp jäven med hornen och välja ut dom bästa tesarna till först. Till vänster hade Knollan Tolvan stod och till höger Fjorton. Mittemot sej hade hon Sjuan, Åttan och Nian. Alla var dom ena storrivare.

Innan Knollan hann skaka opp jäven en gång hade kamratkuddorna allt stråd i sej rivna. Litet efter låg alla korna med stinna vambar och tuggade om. Men Knollan stod tom och undrade på vart höje tagit vägen.

Och vad Knollan längtade hem till fexä ute på hägnan. Om nätterna låg hon i båset och drömde att det var i ett litet fex hon låg, i ett ensamt bås, och en katt var det som satt oppe på balkin och spann för henne. Hon låg och drömde så länge om det här om nätterna så hon trodde det var sant. Men om morgnarna, då alla korna började ruska i sina klavar och pigan kom med dyngkärran som hon sköt på decimalvägen var gång hon fick den fullmåkad, insåg Knollan att hon ohjälpligt stod fastklavad oppe i Snusgås stora stenfexä.

8.

En välsignad träta

Då Snusgålsfolke kom opp om morronin var det ett hållkotes liv i fexä. Där bölades och där råmades. Där skramlades i kättingar liksom om alla korna börjat dansa rysspolka. Det hade dom också. Ty då Knollan kände igen rösten på gåbbin och gämman sin och började råma samt hoppa och dansa i båset, blev dom andra korna förskräckta, skenade opp från sina båsar och började hoppa, dansa och råma med. Ja, ett hållkotes väsen var det i fexä.

Gämman fråga Snusgåls bonn om han hade för avsikt att sälja Knollan.

Jo, det hade han.

– Nå, huru mycke skulle han få?

– Etthundrafemti mark.

– Nå då lämnar ni väl Knollan tellbaka åt oss för tvåhundra?

– De kan jag välan görra, svarade husbonn.

Gämman hade bråttom att få pängarna i Snusgålens hand och få koän utledin ur fexä. Men si då sprack det.

– Va har koän för fel vill jag vetta, skrek gämman ampert.

– Hon har alla tusansförbarmaga fel, skrek Snusgålin tillbaka.

– Hon e hon bästa koän i hela världen.

- Hon slåss, hon sparkas, hon stjälar.
- Hon allra gullaste raraste kudda i hela världen.
- Hon gör åv med hela huse för oss i ett tu tri.
- Jag sku int vill byta med dina kor om jag å fick allihop, ja hela släktens dina kor.

Det blev en välsignad träta. Gåbbin stod ovsides och hålld i Knollan. Snusgålin och gåmman hoppade mitt mot varandra som tuppar, fäktade med armarna och skrek i gapen på varandra. Den ena gav sjutton i vad den andra sa. Bara dom fick ge utlopp åt ilskan så. Och det fick dom.

Efter en par timmars trätande hade Snusgålin och gämman fått nog. Snusgålin sträckte in och gämman sträckte hem. Bägge skällande åt var sitt håll.

Nå, sen måsta gämman stå stilla en lång stund framför Knollan, ty Knollan sku bums far övver gämman med tungan sin. Överallt skulle gämman slickas. På ryggin, på bröstet, i ansiktet, i nackan. Knollan liksom skuffade omkring gämman vartefter hon villa slicka.

Då Knollan slickat gämman på alla kanter bar det hem till hägnan. Gämman ledde Knollan, nej det var Knollan som ledde gämman, så såg det ut tillåtminstone. Ty Knollan luffa framför

och stinna på långbandet som gämman höll i. Baktefter kom gåbbin med en litin fårrisspragga i handen, men fårrisspraggan trängde han icke om att begagna, ty Knollan luffade långt framför gämman.

På vägen hem gick gåbbin och gämman igenom trätan som gämman hade med Snusgälin. Och gåbbin visade gämman på

saker som han skulle ha hävi ur sej åt Snusgålin, saker som skulle biti på.

– Vaffer kunna du int häv ur dej de där meddan vi trätte, tyckte gämman.

– Vem sjutton sku ha fått ett ord i laget med er båda, skratade gäbbin.

9.

Hemma i fexä

Så hade dom då Knollan hemma igen och vilit och väl i båset klavad. Då va så mycke att göra. Drickat sku kokas och bäras ut. Höjet sku reppas. Knollan sku krusas och klappas. Det skulle sopas väg genom snön millan fexä och stugan. Litet emellan skulle gåbbin och gämman ut till fexä och si på Knollan, si hur vacker hon var, hur trubbelunså hon såg ut.

Och när dom gick in till stugan vände dom sej om tag på tag och tittade mot fexä.

Kattin, han var väl allra gladast att stora rödlurvoga råttan, som sade möuh, möuh, kommit hem i båset igen. Nu skulle det bliva varmt och rart att sätta oppe på båsbalkin i fexä om näterna. Och nu skulle det vankas vit goder sirap från stora lurvoga råttan.

På kvällen, när gämman mjölkade så det sjöng stjio, stjio mot flaskbotten, satt kattin oppe på båsbalkin och spann, spann så det darrade i hela balken. Men så glad var kattin att han tyckte det var för dåligt att bara spinna. Han gav sej till att klösa och krafsa med framtassarna mot båsbalkin. Och det var inte för att han väntade dåligt väder. Nej då. Det hördes int så på krafningen. Den hördes för glad att vänta dåligt väder.

Gåmman satt och mjölkade så det sjöng stjio, stjio i kannan.
Gåbbin satt breve på ett oppstälpi ämbar och lyste med lyktan.

Då det bar in från fexä måsta gåbbin och gåmman hjälpas åt att kunka på mjölkflaskan. Den var så behändigt tung så. Kattin sprang framföre och knyckte på rumpan. Han tänkte på mjölk-koppen sin och skrattade i skägget.

– Oj, vad den här dagen ramlat fort till ända, tyckte gåbbin då det bar att krypa till sängs. Och gåmman önska att det sku va morron mesamma så hon sku få börj kok dricka åt kuddan Knollan, bära och pynga.

Gåbbin och gämman låg vakna långt in på natten bara därför att dom kände sej så lyckliga. Nu skulle dagarna börja skutta förbi igen. Nu skulle dom slippa läsa gammel alnackor för att få tiden att gå. Nu skulle dom inte tränga om att ge akt på solen och undra om klockan stod. Nu skulle livet börja snurra och ila förbi igen, nu som dom hade Knollan stod hemma i fexä. Gud vare lov.

Gåbbin och gämman låg sida i sida med händerna knäppta och ögonen tindrande liksom två små snälla barn. Dom bara väntade på att nästa dag skulle komma så dom skulle få skena opp ur sängen och pyssla om Knollan.

Till slut så somnade dom.

Efterskrift och ordförklaringar

Om Joel Pettersson och »Knollan»

Joel Pettersson (1892–1937) var, med undantag av ett par studieår i Åbo, i hela sitt liv bosatt i Norrby i Lemlands socken på Åland. Hans lott blev att ta över det lilla bondställe, inte mycket större än ett torp, som hans föräldrar brukade. Konstnärskap var det ändå som lockade honom mest, och under åren 1913–15 gick han i Åbo ritkola.

Som expressionistisk målare blev han känd strax efter sin för tidiga död, men under några år under det sena 10-talet och begynnande 20-talet var det främst skrivande han ägnade sig åt: teaterstycken, småhistorier att läsas upp på lokala tillställningar och en mängd annan prosa. Ytterst litet av hans författarskap var känt under hans livstid, och hans efterlämnade manuskript upptäcktes på allvar först i slutet av 1960-talet, av Valdemar Nyman, som lät publicera ett urval i fyra prosavolymer, varav den första, *Jag har ju sett*, utkom 1972. Utifrån de texterna betraktas Joel Pettersson numera närmast som en modernistisk folklivsdiktare.

Knollan visar en annan sida av Joels författarskap: det som han diktade för att läsa upp för sina sockenbor. Om hans prosatexter annars ligger nära folkmålet i rytm och ton och har en hel del inslag av folkmålsord, så är den här i det närmaste skriven på genuin dialekt.

Den här boken är därmed unik: det finns ingenting jämförbart utgivet på åländskt folkmål tidigare, allra minst någon sammanhängande längre berättelse.

I originalet har *Knollan* underskriften »Paldersaga 1», vilket anspelar på att Joel vid samma tid skrev en annan historia som fick samma beteckning med nummer 2. *Paldersaga* skall nog tolkas närmast som fantasisaga i motsats till de sannsagor som Joel också skrev.

Sagor är för övrigt när det gäller Joel inte i första hand några berättelser för barn, utan såsom de ursprungliga folksagorna något som berättades för alla. Joel var ju uppvuxen i en omgivning där traditionellt berättande hörde till skymningsstunderna, där den öppna elden var den enda belysningskällan och den naturliga samlingspunkten inomhus.

Manuskriptet till *Knollan* är daterat 22/12 1918, och Joel har själv berättat i ett brev till Werner Eker att han läste upp sagan på ungdomsförening-

ens julfest en vecka senare. Den blev inte så väl mottagen av publiken, vilket kanske hade att göra med berättelsens längd. De fyrtio foliosidorna i originalmanuskriptet tar nog mer än en timme i anspråk när de ska läsas högt. Dessutom innehöll festprogrammet denna kväll också ett teaterstycke, en deklamation, ytterligare en uppläsning samt en dialog och slutligen en tablå. Det krävdes nog tålmod av publiken på de hårda träbänkarna i ungdomsföreningslokalen Valborg i Lemland.

Joels kosaga är en historia för alla åldrar. Den är allra bäst om den läses högt, precis som den är tänkt, särskilt för den yngre publiken, som inte har så lätt att omedelbart ta till sig dialekten i skriven form.

I den utformning sagan nu har fått, med Jonas Wiléns illustrationer, har den tillförts ytterligare en dimension, och bör genom dem vara ännu lättare att ta till sig.

Att illustrera den här berättelsen har naturligtvis varit en utmaning, eftersom Joel Pettersson själv hade mycket bestämda idéer om hur kor borde avbildas: I en berättelse om komälaren »Klischenfielt» gör han narr av konstnären Victor Westerholm, och talar om hur konstnären målade korna som om de bara var dekorativa färgfläckar. Kornas själ hade Klischenfielt alls inte fångat, eftersom han ingenting visste om korna, aldrig hade vårdat dem, älskat dem och pratat med dem. Och när komälaren kom till himmelrikets port och blev ställd inför Den Store Domaren bestämdes det att kuddorna själva skulle få döma honom, vilket de också gjorde:

»Och kuddorna dömde Klischenfielt att återvända till jordelivet, men icke som människa mer, utan bara som en färgfläck, en dekorativ färgfläck med stil på.»

Joel Petterssons kärlek till både korna och de människor som vårdar dem kan vi inte ta miste på.

RALF SVENBLAD

Ordförklaringar

Siffrorna hänvisar till bokens kapitel

all dyrast allra dyrast 3
all vackrast allra vackrast 4
alnacka almanacka 9
an ilacka den onde, djävulen 2

bara värre (förstärkande:) väldigt, mycket 1
bess me de (va) rätt som det var 1, 4, 6
bess som de va rätt som det var 1, 4, 5
birång byrå 1, 7
bondvärdinna bondhustru, husmor 4
bruggom »brudgum»; (här:) fästman 7
byss: till byss på besök till någon i byn 3, 6
byssens byfolket 5, 6
bysskärng käring i byn 4
bysspojke pojke i byn 2
båsbalk skiljevägg mellan båsen i fähuset 1, 2, 5, 9

danner me kräk förtjust i djur 3
dra benen gå och söla, slå dank 4
dröna råma dämpat och utdraget 2, 6
dännan där 1

fast: *fast efter tio brännvinsskatter* efter tio brännvinsskatter,
om så skulle behövas 3
fex fähus 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9
fexdörr fähusdörr 6
fexflo gödsel- och urinränna mellan bås och golv i fähuset 7
fexfönster fähusfönster 6
fexlona fähusfarstu, ladugårdsfarstu 2
flo flå; (här:) riva av 2

frasse hankatt 5
 fria ha kärleksaffärer med någon 5
 friarbestyr kärleksbestyr 5
 främmandmänska en som inte hör till hushållet 5
 färrispinna pinne av *färriset*, det ris som återstår när fåren ätit av löv-
 fodret 6
 färrisspragga spö eller vidja av färriset (jfr *färrispinna* ovan) 8

gap: *i gapen på varandra* i mun på varandra 8
 ge ner (om ko:) lämna ifrån sig mjölk 7
 glo på med ögonen glo på, stirra på 2
 gnissa gnida, gno, skava 1
 gren: *ända upp till gren* ända upp till byxgrenen 5
 grom kaffesump, grums 1
 guller söt, rar 2, 8

hack: *bli i hacken, komma i hack för* bli utsatt för ovilja 7
 haj rädd 2
 hemtagande: *komma hemtagandes* komma hem 5
 hescha flåsa 6
 hägna beteshage i skogsbrynet 1, 2, 4, 5, 7, 8
 hållkotes (lindrig svordom:) helsikes, förbaskat 4, 8
 hänga näsan vara snopen och besviken 2
 härri jämmer (milt kraftuttryck:) herregud, jösses 1
 härri jättande (milt kraftuttryck:) herregud, jösses 5

illvädersnatt ovädersnatt 1
 inga inte: *de va inga bra* 3
 inga inget, ingenting: *lata människor som inga iddes göra* 4

jestandes (milt kraftuttryck:) jösses 2, 3
 jur juver 2, 7
 jysom liksom 1, 5
 jänk sej opp jämka sig upp, maka sig upp 6
 jäv (egentligen *gäv*) fodergiva 1, 7
 jävast (egentligen *gävast*) oftast 1, 2

karaschä (från ryskan) bra, okej 7
 kattdurak katt-tok 2, 5
 kattfålor kattspår 5
 klott slask 4

klotta sej opp klafsa sig upp; gå upp i slasket 4
 knafsa nafsa, hugga 1
 knappa fast knäppa igen 6
 knappra knacka, bulta 6
 knolloga (om horn:) vridna 1
 knut vrå 4
 kodurak ko-tok 2
 kolångband länkar som kon klavas fast i båset med 3
 komma tagandes komma sättande i full fart 3
 koskrabba koskrälle 5
 krackla krängla, bråka 2
 krummelunsande buffande, knuffande, krumbuktande 1
 krusa smeka, stryka över ryggen 1, 2, 5, 7, 9
 krusa sej stryka sig mot 3
 krusas smekas 2
 kryttur kreatur 7
 krävla sej krypa 5
 kudda (smeksamt:) ko 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9
 kunka (s.) mjölk dunk 7
 kunka (v.) kånka, bära tungt 9
 kvatter kvarter: rymdmått, en tredjedels liter 2

lebuskabrö limpa av rysk typ 7
 leda ov leda iväg 6
 ledande: komma ledandes komma hand i hand 3
 ledas gå hand i hand 3
 levande: med en levandes gång meddetsamma, alldeles på en gång 1, 2
 levande: så levandes bråttom så förskräckligt bråttom 3
 lona ladugårdsfarstu 2
 londörr ladugårdsdörr (som leder till lonan) 1, 5
 luder as, kadaver 4
 ludro förskräcklig 1
 luffa traska 6, 8
 lysta lyssna 6
 långband länkar som kon klavas fast i båset med 6, 8
 lägg(a) ov lägga iväg, bege sig iväg 5
 lätt va låta vara, låta bli 1

makt: hållas ve makt hålla sig vid liv 1
 me(d) ens jämt, ständigt 1, 2, 3

LÄTT VA!

millanåt emellanåt 2
 mittipost fönsterpost i mitten av fönstret 4
 mjölkkancka mjölkdunk, stor mjölkkancka 4, 7
 morronvaken tidigt vaken om morgnarna 6
 mulbete betesmark för kreaturen 3
 murro tvär, trumpen 4
 mörker: från mörker till mörker från morgon till kväll 4

nattkåld nattkärl, potta 5
 nittonförbannad (svordom) 7

ockin vilken 1, 2
 ol ord: säger int olä säger inte ett ord 5
 omplock(ning) skötsel, omvårdnad 3
 ovsint: vara ovsint stå i sin 2

paldra prata strunt 4
 paldrog oförständig, fånig 3
 pettla gno, knoga, arbeta 1, 3
 pjolder pjollet, barnsligheter 3
 plorra bolma, ryka 1, 2
 pynga knoga, släpa 2, 9
 på livä vid liv 6

rapel påssä spilla på sig 1
 reppa plocka, riva, repa 9
 runterikring runt omkring 1, 5
 ruum plats 1
 rådda röra om, röra till det 6, 7

schas övver hoppa över, hasta förbi 2
 sidera avstå från, cedera 4
 sida i sida sida vid sida 3, 9
 sjangsarhumör humör för kärlekslek 7
 skapna (kropp)sbyggnad, gestalt 1
 skena springa, ränna, rusa 1, 7, 8, 9
 skena gål millan ränna från gård till gård 5
 skena hop gto ihop, värva 2
 skogshägna beteshage i skogsbrynet (se även hägna) 1
 skvarra skvala; (om katt:) pinka 1

skvarra ur sej (om katt:) tömma ur sig, pinka 5
 skämma bort fördärva 5
 slabba ov stulta i väg, klafsa iväg 2
 slanka promenera, gå 1, 3
 sleta sej stryka sig, smekas, släta sig 2
 slidja slya, vidja 7
 slusk i sä stoppa i sig, sluka 1
 smala me tändren (ljudligt) bita ihop tänderna 1
 smitaste full aldeles full, smockfull 1
 små: *int ett smål* inte ett dugg, inte ett smul 4
 snära i skära in 7
 spola spjåla 7
 spricka (om behärskning o.d.): brista 8
 spänna fånga, gripa (ett byte) 1
 stackel ov strappla iväg 3
 stenfex stenfåhus (jfr *fex*) 3, 7
 stinna spänna åt 8
 stråk oppå stråk slag efter slag 7
 sträcka springa 2, 6, 8
 stula snubbla 5
 stälder stel 5
 ställdrussin stelfrusen 5
 sötblomma kamomill 1

SLABBA OV

TACKEL NER

tackel ner klättra ner 2
 tag på tag gång på gång, gång efter annan 9
 tappa: *tappa i kriget* förlora i kriget 7
 tes litet knippe, test 7
 tionbod bod där säden som betalats i skatt (tiondet) förvarades 3
 tocke sådant 1, 3
 tokdurak tok (jfr *kattdurak* och *kodurak*) 1
 triolig lustig, komisk 1, 6
 trubbelunså liten och knubbig 9
 tränga om behöva 2, 8, 9
 tugga om idissla 7
 tumla hälla, tömma, välla 1,7
 tusansförbarma (-ger, -ga) (lindrig svordom:) förbaskad e.d. 8
 tuska rassa 1
 tycka (på) säga sin mening, rösta (om) 4
 täckas inte skämmas att 2, 4, 5

TRUBBELUNSA

töga dra, töja 7
törn stund, tur, omgång 4, 6

undra på undra (över) 5, 6, 7

vamb väm, komage 7

vanka: *de vankar* det gäller att 6

vigolant vig, spänstig; (här:) bekväm, smidig 3

vili bra, duktig, förträfflig 1, 2, 3, 4, 7

vilit och väl ordentligt, slutligt och gott 9

vils: *hälla vils* hälla fel, hälla bredvid 1

vinter: *vinter så det knäppte i knutarna* kallt så det knäppte i knutarna 5

våld: *med våld* till varje pris, på allt sätt 3

våda vada 4

väl: *ha väl me* ha ett kärleksförhållande med 2

väl: *de va väl millan gäbbin och kattin* gubben och katten tyckte om varandra 1

välkast bäst 7

värdinna bondhustru, husmor i gården 3, 4

völa bry sig om, vilja 1

å också 1, 5, 7, 8

ågas oroa sig, ängslas 4

åsa susa 6

HÄLLA VILS

VÄLKAST

Ordformer. Ytterligare ett antal ord som till formen avviker från riksspråket kan behöva förklaras eller på annat vis kommenteras. Därför följer här några noteringar, inledningsvis om några pronomenformer och därefter om en del annat som kännetecknar både berättelsens text och åländskt folkmål i allmänhet.

An kan stå för subjektformen 'han': *i an där tokduraks kne, an ilacka, an allra duktigaste kissa*, men *an* kan vara objektsform i stället för 'henne': *slakt an* (se vidare om *än*).

In kan motsvara subjektformen 'han': *jyssom in sku va ovskjutin ur en kanon*, men är oftast objektsform, motsvarande 'honom': *byvar ut in på backan, vill ha in inne, körd ut in, hålld ov in och prata ve in, skycka in genast ifrån sej, halar fram in från pålsin och krusar in*.

On förekommer i stället för subjektformen 'hon': *on där tappningen*.

Än används i stället för 'henne': *klappa än och strök än*.

Messä och *tessä* motsvarar, som vanligt är i åländskan, 'med sig' och 'till sig': *päddä* och *pässä* står för 'på dig' och 'på sig'.

En hopdragning av liknande slag som de nyss nämnda är *ovä*, som alltså betyder 'av det'. 'Av' har i den här berättelsen oftast formen *ov*, och obetonat 'det' motsvaras av *ä*: *om han ä tvetta ä hur*,

Ov är alltså detsamma som *av*, och i berättelsen förekommer också ord som *ovsides* för *avsides* och *ovskjutin* för *avskjuten*. Joel är inte helt konsekvent; ibland skriver han *äv*. Vi kan också notera stavningen *ävensjuk* för *avundsjuk*. Stavning med *ö* i stället för *å* hittar vi annars i ordet *bleckplot*, vilket återspeglar uttalet över stora delar av fasta Åland.

Nackskynnä och *skycka* är andra exempel på att Joel mycket väl återger uttalet av enskilda ord i folkmålet på fasta Åland, där i ofta motsvaras av *y* efter *sje*-ljud.

Betonat *å* används i åländskan ofta i stället för 'också'. Joel skriver *om han å koka pekfingerä i lut*, 'om han också kokade pekfingeret i lut'.

Te eller *tell* använder Joel som infinitivmärke; *till* i stället för 'att' är ju vanligt i många dialekter i den här funktionen. Här blir det alltså *te rappel grom påssä* (att spilla sump på sig) och *de gick int tell änder om* (det gick inte att ändra på).

Rappel och *änder* visar på en annan typisk detalj i åländskt folkmål: bortfallet av obetonat infinitiv-a, som också syns i exempel som *lämn sej inne, sälj Knollan*, och *kok sej kaffe*. När det gäller verb som blir svåra att uttala med bortfallet a, skjuts ett e in före sista konsonanten, just som i

rappel (av *rappla*, *spilla*) och *änder* (av *ändra*). Detsamma ser vi i uttrycken *tackel ner* och *stackel ov*, av *tackla*, klättra, och *stackla*, stappla.

Kattin talas det om i den här berättelsen, med ändelsen *-in* som signalerar maskulinum, och katten kallas också *han*, fastän det småningom framgår att det är en honkatt. Men ordet katt brukar vara maskulinum i åländskt folkmål, trots att det sedan böjs feminint i pluralis, *kattor*.

Svarter, knolloger och rener och blanker, skriver Joel. Den gamla maskulinändelsen *-er* på adjektiv används fortfarande i åländskan, men den betecknar inte längre maskulinum, utan begagnas mer för att ge rytm åt språket. Perfekt particip kan böjas på liknande vis. Här står *nerbåra* (för *nerborrad*), men det kunde också ha stått *nerbårager*. Ett *g* läggs regelmässigt till före *-er* när participen böjs, och det heter då *rödmålager*, *koltjärager*, *krusager* och *svarvager*.

Nerbåra visar också på att vokal- och konsonantlängden kan vara en annan i åländskt folkmål än i standardsvenskan. Andra exempel här är *ruum* som Joel för tydlighets skull skriver med två *u*, *frussin* för *frusen*, *huvvä* och *övver* i stället för *huvud* och *över* samt *vetta* för *veta* och *spännar* för *spenar*.

Mycket mer skulle kunna sägas om ord och ordformer i »Knollan», men det här får räcka som en introduktion.

Anmärkningar om redigeringen. Den här textversionen har försiktigt redigerats. Joel Petterssons manuskript är i regel nerskrivna i ett svep, utan några som helst ändringar i efterhand, varför en viss putsning är nödvändig. Förutom denna redigering har dessutom några större ingrepp gjorts genom att tre skilda partier i början av manuset har uteslutits. Texten handlar där 1) om gubben och gumman som smårälar om kaffedrickande och kaffepannan, 2) om gubbens tobaksrökande och 3) om hur katten och en av byns hundar drabbade samman. Några kortare textstycken har också redigerats bort; det gäller i de flesta fall sådant som kan sägas vara störande upprepningar.

Ett annat ingrepp av större betydelse är indelningen i kapitel. I originalen finns ingen sådan indelning, och rubrikerna har alltså kommit till i efterhand, även om det är Joels egna ord som har begagnats.

Två ord har jag själv tillfört texten, och det är underrubriken *En kosaga*, vilket jag tyckte passade som varudeklaration.

Indelningen i kapitel har gjorts för att underlätta läsningen, och det samma kan sägas om de generella ändringar av vissa ordformer som jag gjort. I manuskriptet förekommer (även för åländskan) ålderdomliga former av feminina substantiv som *panno* och *pipo* för panna och pipa. Eftersom Joel blandar mellan de äldre formerna och de som numera känns naturliga för de flesta ålänningar, har jag i redigeringen konsekvent ändrat dem till panna, pipa osv. Detta har också medfört att *stuvvo* har bytts ut till stuga i hela berättelsen, utom i sammansättningen *stuvvobänkin*, som fått stå kvar som en påminnelse om att formen varit levande för Joels del.

Det åländska ordet för fähus brukar oftast skrivas *fäx*, men Joel skriver i manuskriptet i första hand *fecks* och, i bestämd form *fecksä*, något som mycket väl återspeglar uttalet. Jag har dock ändrat skrivningen till *fex* och *fexä*.

När det gäller stavningen i övrigt har en del konsekvensändringar gjorts: De för Joel typiska *gorde* och *gort* har ändrats till gjorde och gjort, liksom *jud* och *jus* till ljud och ljus. Pluralformer på verben har ändrats till singularis: *finjo* och *gingo* har ändrats till fick och gick. (Dessa pluralformen tillhör ju inte heller dialekten.)

Den som vill se originaltexten kan besöka Ålands landskapsarkiv, där detta manus liksom större delen av Joel Petterssons efterlämnade manuskript finns i förvar. De som arbetar på arkivet har varit mycket tillmötesgående mot mig, och de visar gärna var och en som intresserar sig för dessa och andra handlingar till rätta.

RALF SVENBLAD

JOEL PETTERSSON (1892–1937) står i sina berättelser på de små människornas sida, och så gör han även i den här allålderssagan. Korna värnar Joel också om – de är i hans historier aldrig några själlösa kreatur – och bokens huvudperson är torparkon *Knollan*.

Den här berättelsen har inte publicerats tidigare, och de som hörde den läsas högt av författaren på en julfest i Lemland 1918 är inte längre med oss. Den värme och glädje som Joel måste ha känt kan vi nu ta till oss, och på köpet får vi hans ordmåleri på åländsk dialekt.

Joel hade bestämda åsikter om hur kor skulle avbildas, men *Jonas Wilén* har ändå vågat sig på att förse Joels saga med teckningar som ackompanjerar den petterssonska texten.

Texten har redigerats av *Ralf Svenblad*, som också står för en efterskrift och en lista med ordförklaringar.

ISBN 952-5064-18-2

BTJ2000*

800 14 57 8658 B8

© BTJ System AB

bacus

